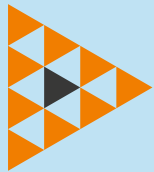

Tweedegraadslerarenopleiding

10
voor
de
leraar

Kennisbasis Duits

versie september 2017 | ingangsdatum studiejaar 2018-2019

Voorwoord

Vanaf 2016 hebben lerarenopleiders over de volle breedte van de lerarenopleidingen in verschillende fasen met veel enthousiasme gewerkt aan de herijking van de 62 kennisbases die sinds 2008 ontwikkeld zijn. Voor u ligt het mooie resultaat van de gezamenlijke inspanningen.

De kennisbases zijn herijkt op zowel de inhoud, het niveau als de breedte van de vak kennis. Daar waar mogelijk is samenhang aangebracht tussen de kennisbases die een inhoudelijke en vakoverstijgende verwantschap kennen. De inhoud van elke kennisbasis is uiteindelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. Het resultaat is in overeenstemming met landelijke eisen.

De lerarenopleidingen kunnen tevreden terugkijken op een periode waarin zij veel hebben gediscussieerd, geschaafd en bijgesteld. Een periode waarin lerarenopleiders intensief hebben nagedacht over hun vak, de didactiek en het minimale niveau dat een startbekwame leerkracht moet beheersen. Met de inzet van zoveel betrokken mensen wordt dit eindresultaat breed gedragen.

Al deze activiteiten hebben ook nog iets anders opgeleverd. Het bracht collega's van diverse instellingen met elkaar in contact. Ze kregen gelegenheid om met vakgenoten te discussiëren en daarmee hun eigen expertise aan te scherpen. De samenwerking geeft een impuls aan de betrokkenheid van de lerarenopleiders bij de kwaliteitsverbetering en hun professionalisering.

Permanente kwaliteitszorg is essentieel voor de maatschappelijke opdracht. De kennisbases leveren daarvoor de ijkpunten aan. Het zijn geen statische documenten en blijven met enige regelmaat bijstelling nodig hebben vanwege vakinhoudelijke veranderingen, pedagogisch-didactische eisen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht. Dat houdt het gesprek over de inhoud van de lerarenopleidingen volop in leven en draagt daarmee bij aan de kwaliteitsslag die met het ontwikkelen van de kennisbases wordt beoogd.

De lerarenopleidingen weten elkaar beter te vinden en pakken uitdagingen gezamenlijk op. Hiermee dragen zij bij aan een goede opleiding voor de nieuwe generatie leraren en het onderwijs in Nederland.

Ik dank allen die hieraan hebben bijgedragen.

mr. Thom de Graaf,
voorzitter Vereniging Hogescholen

Inhoud

Voorwoord	2
1 Inleiding	4
2 Ontwikkeling kennisbases	5
2.1 Versterken kenniscomponent	5
2.2 Systeem van kennisborging	5
2.3 Ontwikkeling en herijking kennisbases	5
3 Toelichting en verantwoording kennisbasis tweedegraadslerarenopleiding Duits	7
3.1 Maatschappelijke context	7
3.2 Relatie met andere kennisbases	7
3.3 Verantwoording keuzes	7
3.4 Opbouw kennisdomeinen	8
4 Beschrijving kennisdomeinen	11
5 Redactie en validering	18
5.1 Redactieteam	18
5.2 Valideringsgroep	18
Bijlage	
Uitgangspunten kennisbases	19
Colofon	22

1 Inleiding

Voor u ligt de herijkte kennisbasis van de tweedegraadslerarenopleiding Duits. Deze kennisbasis beschrijft wat minimaal van een startbekwame leraar aan vakinhoud, vakspecifieke kennis en het bijbehorende niveau mag worden verwacht, ongeacht de instelling waar de student is opgeleid. Het afnemende scholenveld en externe inhoudelijk deskundigen hebben bijgedragen aan de validering van de inhoud van deze kennisbasis.

Deze herijkte kennisbasis is geldig met ingang van het studiejaar 2018-2019 en is in eerste instantie bedoeld voor de lerarenopleiders zelf, maar ook voor hun studenten of externe belanghebbenden.

De kennisbasis is als volgt opgebouwd:

Ontwikkeling kennisbases

In het hoofdstuk *Ontwikkeling kennisbases* is algemene informatie opgenomen over de aanleiding, ontwikkeling, inhoud en herijking van de verschillende kennisbases.

Toelichting en verantwoording

In het hoofdstuk *Toelichting en verantwoording* geeft het redactieteam van de kennisbasis een toelichting op de totstandkoming van de herijkte kennisbasis en legt het verantwoording af over de gemaakte keuzes.

Beschrijving kennisdomeinen

In het hoofdstuk *Beschrijving kennisdomeinen* zijn de vakinhoudelijke en vakdidactische (sub)domeinen opgenomen evenals het minimale niveau waarop de student de (sub)domeinen moet beheersen.

Redactie en validering

In het hoofdstuk *Redactie en validering* vindt u een overzicht van de redactie- en valideringsleden die betrokken zijn geweest bij de herijking van deze kennisbasis.

In de bijlage zijn de uitgangspunten bij het herijken van de kennisbases opgenomen.

2 Ontwikkeling kennisbases

2.1 Versterken kenniscomponent

In de eerste jaren van dit millennium stond met name de kwaliteit van de kenniscomponent van de lerarenopleidingen ter discussie. Als antwoord op de brede kritiek op de vakinhoudelijke en vakdidactische kwaliteit van de lerarenopleidingen presenteerde staatssecretaris Van Bijsterveldt in 2008 de nota *Krachtig meesterschap, kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011*. De Vereniging Hogescholen onderschreef de opgenomen doelstellingen die gericht zijn op een hogere kwaliteit van de lerarenopleidingen. Eén onderdeel van de kwaliteitsagenda betreft de verbetering van de vakinhoudelijke kwaliteit van de lerarenopleidingen. 'Het eindniveau van de opleidingen wordt duidelijk vastgelegd. Hiertoe ontwikkelen de opleidingen in samenwerking met het afnemende veld een gezamenlijke kennisbasis, eindtermen en examens'.

2.2 Systeem van kennisborging

De gezamenlijke lerarenopleidingen hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap afspraken gemaakt over een systeem van borging gericht op de kenniscomponent binnen de opleiding. Gekozen is voor drie instrumenten: 1. Kennisbases 2. Landelijke kennistoetsen 3. Peer-review. De resultaten komen bottom-up en in eigen beheer met de lerarenopleider als centrale factor tot stand, maar wel met een stevig en onafhankelijk toezicht. Met als uiteindelijk doel dat elke startbekwame leerkracht minimaal dezelfde vakinhoudelijke kennis en vakspecifieke bekwaamheden heeft. Alle activiteiten voor de versterking van de kenniscomponent in lerarenopleidingen zijn ondergebracht in het programma *10voordeleraar*, onder de paraplu van de Vereniging Hogescholen. Het ministerie heeft voor de ontwikkeling en implementatie van de diverse instrumenten die *10voordeleraar* inzet om haar opdracht te verwezenlijken in de periode 2008-2017 een subsidie van € 25 miljoen beschikbaar gesteld.

2.3 Ontwikkeling en herijking kennisbases

Een kennisbasis omvat de beschrijving van de vakinhoudelijke, (vak)didactische en pedagogische kennis en (vakspecifieke) vaardigheden die een student aan het eind van de opleiding moet hebben. Bij de tweedegraadslerarenopleidingen is dit verdeeld over twee kennisbases: een specifieke vakkennisbasis met bijbehorende vakdidactiek en een generieke kennisbasis. In deze laatste gaat het om de algemene pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden. Het kader van de kennisbasis legt een brede en gemeenschappelijke basis vast, maar biedt ook de individuele instelling ruimte voor een eigen profilering.

In de periode 2008-2011 hebben lerarenopleiders over de volle breedte van de hbo-lerarenopleidingen gezamenlijk de kennisbases ontwikkeld. Het afnemende scholenveld en externe inhoudelijk deskundigen hebben bijgedragen aan de validering van de inhoud. In totaal zijn 62 kennisbases opgesteld. De opleidingen hebben, na validatie van de kennisbasis, hun onderwijsprogramma aangepast.

Vakinhoudelijke veranderingen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht maken het wenselijk dat iedere kennisbasis met enige regelmaat wordt beoordeeld op de inhoud en waar nodig wordt aangepast. Dit maakt ook deel uit van de afspraken met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In het studiejaar 2015-2016 is gestart met het herijken van de eerste kennisbases.

De kennisbases zijn door lerarenopleiders herijkt op zowel de inhoud, het niveau als de breedte van de vak kennis. Daar waar mogelijk is samenhang aangebracht tussen de kennisbases die inhoudelijk en vakoverstijgende verwantschap kennen. De inhoud van de kennisbases is uiteindelijk gevalideerd door het werkveld en door externe inhoudelijke deskundigen. Ze zijn daarmee in overeenstemming met landelijke eisen.

Het herijkingsproces is zodanig vormgegeven dat iedereen die betrokken is bij een vak of opleiding gevraagd of ongevraagd mee kon denken zodat er een breed draagvlak ontstaat. De kennisbasis is een weerslag van wat de lerarenopleidingen, het afnemende werkveld en het specifieke wetenschapsgebied verwacht aan inhoud en niveau van een startbekwame leraar.

Een kerngroep met lerarenopleiders van de verschillende instellingen is gestart met het inventariseren van de herijkingswensen. Deze wensen zijn samengesteld op basis van ideeën, wensen en ontwikkelingen die effect hebben op de nodige vak- en vakdidactische kennis van de aankomende leraar. De kerngroepen hebben als legitimatie collega-docenten uit de eigen instelling, de landelijke vakoverleggen, de constructieteams van de landelijke kennistoetsen en/of de peer-reviewgroepen, studenten en alumni geconsulteerd. De ervaring met de implementatie van de bestaande versie van de kennisbasis is hierbij een belangrijk referentiepunt geweest.

De herijkingswensen zijn vervolgens getoetst aan de laatste wetenschappelijke inzichten binnen het vak, aan de ontwikkelingen in het werkveld en aan veranderingen op het gebied van beleid. Het definitieve herijkingsvoorstel is vastgesteld door een vaststellingscommissie waarin onder andere het landelijk directeurenoverleg tweedegraadslerarenopleidingen (ADEF) en het afnemende werkveld is vertegenwoordigd. Hun specifieke taak was erop toe te zien dat de vastgestelde procedure juist is gevolgd. Zo hebben ze bijvoorbeeld bekeken of alle belanghebbenden afdoende zijn gehoord en of de gemaakte keuzes voldoende zijn toegelicht.

De schrijfgroep is na vaststelling van het herijkingsvoorstel door de vaststellingscommissie aan de slag gegaan met het herschrijven van de kennisbasis. Onder leiding van het landelijk directeurenoverleg tweedegraadslerarenopleidingen (ADEF) is het opgeleverde concept gevalideerd door vertegenwoordigers van het werkveld, van de wetenschap en van eventuele vakverenigingen. Voor een aantal kennisbases is ook het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) geraadpleegd. Na verwerking van de opmerkingen zijn de herijkte kennisbases met een positief advies van het landelijk directeurenoverleg door de *Stuurgroep lerarenopleidingen* vastgesteld.

3 Toelichting en verantwoording kennisbasis tweedegraadslerarenopleiding Duits

3.1 Maatschappelijke context

De kennisbasis voor de tweedegraadslerarenopleiding Duits beschrijft de kennis van het vak en van de vakdidactiek die leraren Duits nodig hebben om bekwaam verklaard te worden en om verantwoord en adequaat vakonderwijs in het (v)mbo en de onderbouw van het havo/vwo te kunnen verzorgen. De term kennis wordt hier opgevat als een verzamelbegrip voor theoretische, methodische en praktische kennis, dus zowel kennis als vaardigheden.

Het doel van de kennisbasis is te komen tot een landelijke minimumnorm voor de vakkennis en de beheersing van de vakdidactiek op tweedegraadsniveau. Elke instelling heeft daarbinnen de vrijheid om zich te profileren door onderwerpen uit de kennisbasis een meer of minder prominente rol in het curriculum te geven en door doelstellingen na te streven die niet in de kennisbasis zijn opgenomen.

3.2 Relatie met andere kennisbases

Het curriculum van de tweedegraadslerarenopleiding Duits is gebaseerd op twee kennisbases die samen het fundament voor goed leraarschap vormen. Naast de hier beschreven vakspecifieke kennisbasis Duits is in de generieke kennisbasis voor de tweedegraadslerarenopleidingen de conceptuele kennis vastgelegd die de startbekwame docent aan het einde van de opleiding moet hebben. Het gaat specifiek om 'het weten' met betrekking tot het leren en het zich verder kunnen ontwikkelen in het beroep van leraar: het meesterschap van de docent.

In het herijkingsproces van de kennisbasis heeft er meerdere keren afstemming met de schrijfgroepen van de andere talen plaatsgevonden, met name over de domeinen 1. Taalvaardigheden, 4. Vakdidactiek en 5. (Praktijk)onderzoek en ontwikkelingen in het vakgebied.

Deze vakspecifieke kennisbasis zorgt, daar waar dat van toepassing is, ook voor doorlopende leerlijnen. Hier geldt dat specifiek voor de kennisbasis van de vakmaster Duits.

3.3 Verantwoording keuzes

In 2009 is de eerste kennisbasis Duits voor de tweedegraadslerarenopleidingen van kracht geworden. In 2015 is opdracht gegeven tot herijking om het geheel vanwege landelijke en politieke ontwikkelingen te actualiseren. Hierbij speelde het belang mee van een verheldering van inhoud, structuur en doelbeschrijvingen. Daarnaast was de opdracht om te komen tot meer samenhang en afstemming met de andere talen en rekening te houden met de structuur van de kennisbasis voor de vakmaster. Na voorwerk door een kerngroep heeft de schrijfgroep de kennisbasis uiteindelijk herschreven.

Zoals hiervoor aangegeven heeft er in het herijkingsproces van de kennisbasis meerdere keren afstemming met de schrijfgroepen van de andere talen plaatsgevonden. Een klankbordgroep bestaande uit twee 'meelezers' heeft een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling geleverd. Collega-lerarenopleiders Duits hebben feedback op het concept gegeven. Tevens is het concept in het Landelijk vakoverleg Duits besproken. Na verwerking van alle feedback is het ter validatie voorgelegd. Commentaar en adviezen zijn in de kennisbasis verwerkt. Daarnaast heeft een hoogleraar Didactiek van de vreemde talen alle kennisbases moderne vreemde talen (mvt) van feedback voorzien. Tenslotte is het bijgestelde concept een laatste keer aan de vakcollega's op de hogescholen voorgelegd.

3.4 Opbouw kennisdomeinen

Duits en DACH

Waar in de kennisbasis sprake is van taal, cultuur of literatuur wordt bedoeld: Duitse taal, Duitstalige (jeugd)literatuur en cultuur van de DACH-landen: Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland.

Indeling

De kennisbasis kent de volgende domeinen en subdomeinen:

Domein 1: Taalvaardigheden
1.2 Luistervaardigheid
1.3 Leesvaardigheid
1.4 Spreek- en gespreksvaardigheid
1.5 Schrijfvaardigheid
1.6 Interculturele communicatie
1.7 Specifieke taalvaardigheden beroepsuitoefening
Domein 2: Taalkunde
2.1 Taalbeschrijving
2.2 Taalverwerving
2.3 Taalvariatie en -verandering
Domein 3: Cultuur en literatuur
3.1 Hedendaagse samenleving
3.2 Geschiedenis en geografie
3.3 Jeugdliteratuur en -cultuur
3.4 Literatuur en cultuur
3.5 Interculturaliteit
Domein 4: Vakdidactiek
4.1 Visie op taalleren, eindtermen en doorlopende leerlijnen algemeen vormend onderwijs (avo) en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve)
4.2 Ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van (eigen) onderwijs
4.3 Didactiek van doeltaalgebruik
4.4 Toetsing en beoordeling
4.5 Meertaligheid en internationalisering
Domein 5: (Praktijk)onderzoek en ontwikkelingen in het vakgebied
5.1 Ontwikkelingen in de didactiek moderne vreemde talen
5.2 Vakdidactisch onderzoek

Toelichting op de inhoud

Domein 1: Taalvaardigheden

Het spreekt voor zich dat een goede docent in een van de moderne vreemde talen in de eerste plaats zelf zeer vaardig moet zijn in het gebruik van deze taal. Dat is de basis van zijn onderwijs. Zo zijn in kerndoelen en exameneisen de communicatieve vaardigheden prominent; het talenonderwijs in Nederland is in de eerste plaats vaardighedenonderwijs. Om die reden is het domein *Taalvaardigheden* als domein 1 opgenomen.

In dit domein volgen we de niveau-aanduidingen uit het Europees Referentiekader voor talen (ERK; Duits: GER).¹ Ook de indeling in de vijf subvaardigheden - luisteren, lezen, spreek- respectievelijk gespreksvaardigheid en schrijven - sluit hierop aan. Het eindniveau voor de bachelorstudent is niveau C1. Dit eindniveau wordt volgens landelijke afspraken getoetst in samenwerking met het Goethe-Institut. Specifiek voor de lerarenopleiding zijn in dit domein 'interculturele communicatie' en 'beroepsgerelateerde taalvaardigheid' toegevoegd.

Domein 2: Taalkunde

Hier gaat het alleen om de kennis van de opgenomen onderwerpen. De didactische uitwerking ervan is te vinden in het domein *Vakdidactiek*. Een onderdeel van het domein *Taalkunde* is grammatica. Zie ook de toetsgids en de handreiking (waaronder de begrippenlijst) op www.1Ovoordeleraar.nl.

Domein 3: Cultuur en literatuur

Het gaat hier niet alleen over kennis en weten, maar ook over vaardigheid en houding (interculturele competentie). Uitgangspunt is wat je nodig hebt om je weg te vinden en te functioneren in die maatschappij. Het betreft hier alleen de kennis van de opgenomen onderwerpen. De didactische uitwerking ervan is te vinden in het domein *Vakdidactiek*. Zie ook de toetsgids en de handreiking (waaronder de begrippenlijst) op www.1Ovoordeleraar.nl.

Domein 4: Vakdidactiek

Hier worden de eisen ten aanzien van de vakdidactische uitwerking van de domeinen *Taalvaardigheden*, *Taalkunde* en *Cultuur en literatuur* beschreven.³

Domein 5: (Praktijk)onderzoek en ontwikkelingen in het vakgebied

Het accent ligt hier op de onderzoekende houding met betrekking tot vak en vakdidactiek. Het doen van (praktijk)onderzoek maakt deel uit van de generieke kennisbasis.

¹ Bolton, S. (2008). Goethe-Zertifikat C1. Prüfungsziele Testbeschreibung. München: Goethe-Institut.

² Meijer, D., Noijons, J. (2008). Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Lereren, Onderwijzen, Beoordelen. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

³ Abitzsch, D., Geerse, C.E.W., Seifert, R. (2012). Toets Unterrichtssprache Deutsch. Verkrijgbaar via: <http://media.leidenuniv.nl/legacy/test-unterrichtssprache-deutsch-4-7-2012.pdf>

Buitenlandverblijf

Startbekwame docenten moeten de doeltaal in allerlei situaties, receptief en productief, zonder enige belemmering kunnen gebruiken. Ook is het vloeiend hanteren van het didactische principe 'doeltaal voertaal' alleen mogelijk bij een hoog en breed eigen vaardigheidsniveau. Om het in de kennisbasis gedefinieerde eindniveau van taalbeheersing aan het einde van de opleiding te bereiken, is een lang en/of veelvuldig verblijf in een Duitstalig land voor vrijwel elke student noodzakelijk. Dit kan, al of niet in een aaneengesloten periode, in de vorm van een stage, een studiese­mester aan een universiteit of van excursies.

4 Beschrijving kennisdomeinen

Domein 1: Taalvaardigheden		
De student beheerst de taalvaardigheden van het vak op het beschreven beheersingsniveau conform het Europees Referentiekader (ERK). Voor alle onderdelen geldt het C1-niveau, aan te tonen middels het Goethe-Zertifikat.		
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 1.1: Luistervaardigheid		
1.1.1 Luistervaardigheid betreft bekwaamheden als: een beschrijving kunnen volgen, gevoelens en meningen begrijpen en waarderen, inhoud kunnen interpreteren en beoordelen of een uitleg volgen. Het doorzien van de strategie, voorzien van passende feedback en vragen stellen (actief luisteren) is hierbij van belang.	1.1.1 De student kan een uitgebreid scala aan veeleisende, lange gesproken teksten begrijpen en de impliciete betekenis herkennen.	Siehe C1-Übungs- und Testmaterialien
Subdomein 1.2: Leesvaardigheid		
1.2.1 Leesvaardigheid betreft het analyseren en interpreteren, beoordelen en samenvatten van teksten. Het onderscheiden van hoofd- en bijzaken en gericht naar informatie moeten zoeken zijn daarbij belangrijk.	1.2.1 De student kan lange en complexe feitelijke en literaire teksten begrijpen en het gebruik van verschillende stijlen herkennen en benoemen.	Siehe C1-Übungs- und Testmaterialien
	1.2.1.2 De student kan gespecialiseerde artikelen en lange technische instructies begrijpen, ook buiten het eigen vakgebied.	
Subdomein 1.3: Spreek- en gespreksvaardigheid		
1.3.1 Spreek- en gespreksvaardigheid betreft woordenschat en woordgebruik, grammaticale correctheid, interactie (hoe actief is de deelname aan het gesprek?), vloeiendheid en coherentie (hoe samenhangend is het betoog?), en de uitspraak.	1.3.1 De student kan zich vloeiend en spontaan uitdrukken zonder daarvoor aantoonbaar naar uitdrukkingen te moeten zoeken.	Siehe C1-Übungs- und Testmaterialien
	1.3.1.2 De student kan zijn bijdrage vaardig aan die van andere sprekers relateren.	
	1.3.1.3 De student kan mondeling een duidelijke, goed gestructureerde en gedetailleerde tekst over complexe onderwerpen produceren.	
Subdomein 1.4: Schrijfvaardigheid		
1.4.1 Schrijfvaardigheid betreft het voor de doelgroep duidelijke en goed gestructureerde teksten maken over diverse onderwerpen waarbij informatie en argumenten uit verschillende bronnen worden gebruikt.	1.4.1 De student kan schriftelijk een duidelijke, goed gestructureerde en gedetailleerde tekst over complexe onderwerpen produceren.	Siehe C1-Übungs- und Testmaterialien
Subdomein 1.5: Interculturele communicatie		
1.5.1 Het bereiken van effectieve communicatie tussen personen met verschillende culturele achtergronden, het goed begrijpen van elkaar.	1.5.1 De student past in interculturele situaties adequate taalhandelingen toe.	Siehe C1-Übungs- und Testmaterialien
Subdomein 1.6: Specifieke taalvaardigheden beroepsuitoefening		
1.6.1 Het deelnemen aan gesprekken of betogen houden over onderwerpen gerelateerd aan het beroep leraar.	1.6.1 De student kan deelnemen aan gesprekken over didactische, pedagogische en onderwijskundige aspecten van haar/zijn werkzaamheden.	Teilnahme an Workshops des NCD; Test Unterrichtssprache Deutsch ⁶
	1.6.1.2 De student kan een betoog houden over onderwerpen gerelateerd aan het beroep.	Referat im Didaktikkurs oder Auslandsminorstudiengang
	1.6.1.3 De student kan zich afstudeerrichtingspecifieke taalvaardigheid eigen maken.	Wirtschaftsdeutsch

⁴ www.erk.nl, Meijer/Noijons (2008) De formuleringen in de kolom Indicatoren zijn gebaseerd op de gedetailleerde Kannbeschreibungen.

⁵ Meijer/Noijons (2008): het publieke domein, het persoonlijke domein, het educatieve domein en het professionele domein. Bolton (2008): im privaten, beruflichen und öffentlichen Leben.

⁶ Abitzsch u.a. (2012). Deze toets is ontwikkeld in opdracht van de Vereniging van Lerarenopleiders Duits.

Domein 2: Taalkunde		
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 2.1: Taalbeschrijving		
2.11 Algemeen	2.11.1 De student kan de belangrijkste begrippen voor het beschrijven van taaluitingen herkennen en onderscheiden.	Metasprache, pädagogische Grammatik
	2.11.2 De student kan taaluitingen met gebruik van deze begrippen analyseren en interpreteren.	Während der Besprechung der Korrektheit von Sprachäußerungen
2.12 Uitspraak	2.12.1 De student kan basisbegrippen en -regels uit de fonetiek herkennen en benoemen.	Konsonanten/Vokale, Assimilation
	2.12.2 De student kan taaluitingen analyseren en beschrijven met gebruik van begrippen uit de fonetiek.	SchülerIn spricht das s in Sonne stimmlos
	2.12.3 De student kan het Duitse en Nederlandse klanksysteem en de belangrijkste klankwetten vergelijken.	<g> in Nl. <i>liegen</i> vs Dt. <i>liegen</i>
	2.12.4 De student kan uitspraakproblemen, onder andere voortkomend uit interferentie, en valkuilen voor beginnende leeders van de vreemde taal herkennen en er voorbeelden van geven.	Nl. <i>ziel</i> <> Dt. <i>Ziel</i>
	2.12.5 De student kan het fonetisch schrift lezen.	Bad Soest - [ba:t'zo:st]
2.13 Grammatica	2.13.1 De student kan begrippen en regels uit de morfologie herkennen en benoemen.	Siehe auch <i>Toetsgids und Handreiking</i> (inkl. <i>begrippenlijst</i>) auf www.10voordeleraar.nl
	2.13.2 De student kan begrippen en regels uit de syntaxis herkennen en benoemen.	
	2.13.3 De student kan taaluitingen analyseren en beschrijven met gebruik van begrippen uit de morfologie en syntaxis.	
	2.13.4 De student kan veel voorkomende grammaticale fouten, onder andere voortkomend uit interferentie, herkennen en er voorbeelden van geven.	Wortfolge im Nebensatz: ..., <i>dass du hast gesehen</i>
	2.13.5 De student kan de regels voor orthografie en interpunctie weergeven en in teksten toepassen.	ss/ß, Kommasetzung
2.14 Woordenschat	2.14.1 De student kent basisbegrippen en -regels uit lexicologie, semantiek en pragmatiek.	Neologismen, Akronyme
	2.14.2 De student kan taaluitingen analyseren en beschrijven met gebruik van begrippen uit lexicologie, semantiek en pragmatiek.	Erklären, dass <i>Zug</i> ein Synonym für <i>Bahn</i> ist
	2.14.3 De student kan taalgebruikssituaties en passende collocaties onderscheiden.	Pragmatisch angemessen; implizit/explicit; <i>blauer Brief</i>
	2.14.4 De student kan veel voorkomende lexicale, semantische en pragmatische fouten, onder andere voortkomend uit interferentie, herkennen en er voorbeelden van geven.	<i>Tafel, doof</i> ; Bedeutungsvergleich: <i>Stuhl/ Sessel</i> - stoel
2.15 Tekstanalyse	2.15.1 De student kan verschillende tekstsoorten op grond van specifieke kenmerken herkennen en benoemen.	Informative Texte
	2.15.2 De student kan de structuur van een tekst herkennen en analyseren.	Textthema; Signalwörter
Subdomein 2.2: Taalverwerving		
2.21 Theorieën en concepten met betrekking tot (vreemde)taalverwerving	2.21.1 De student kan de belangrijkste begrippen en theorieën met betrekking tot verwerving van een vreemde taal benoemen.	Inputhypothese; Lernaltersprache
	2.21.2 De student kan taaluitingen van doeltaalleerders analyseren en beschrijven met gebruik van deze begrippen.	Transfer; Fossilisierung
Subdomein 2.3: Taalvariatie en -verandering		
2.31 Sociale en regionale taalvariatie	2.31.1 De student kan verschillende taalregisters onderscheiden.	Formell/informell; Fachsprache
	2.31.2 De student kan kenmerken van jeugdtaal beschrijven.	Funktion von Jugendsprache für Jugendliche
	2.31.3 De student kan de taalvarianten van het Duits en enkele bekende dialecten herkennen.	D - A - CH: <i>Hörnchen - Kipferl - Gipfeli</i> ; Berlinerisch: erkennbar am [j] für das [g] in <i>gut</i> ; Plattdeutsch: fehlende Frikatisierung wie in <i>appel</i>
2.32 Taalverandering	2.32.1 De student kan enkele belangrijke taalveranderingen herkennen en benoemen.	Hochdeutsche Lautverschiebung; Verschwinden des Genitivs im mündlichen Sprachgebrauch

Domein 3: Cultuur en literatuur		
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 3.1: Hedendaagse samenleving		
3.1.1 Dagelijks leven	3.1.1 De student heeft actuele kennis van belangrijke aspecten van het dagelijks leven, waaronder tradities, werk en vrijetijdsbesteding, media.	Siehe auch <i>Toetsgids und Handreiking</i> (inkl. begrippenlijst) auf www.10voordeleraar.nl
3.1.2 Onderwijs	3.1.2 De student kan het onderwijssysteem beschrijven en vergelijken met het Nederlandse onderwijssysteem.	
3.1.3 Politiek en maatschappij	3.1.3.1 De student kan het politieke stelsel en politieke partijen beschrijven en kan belangrijke vertegenwoordigers daarvan kenschetsen.	
	3.1.3.2 De student kan onderwerpen van groot maatschappelijk belang in de context plaatsen.	
	3.1.3.3 De student kan sociaal-economische aspecten van de maatschappij beschrijven en daarvan voorbeelden geven.	
Subdomein 3.2: Geschiedenis en geografie		
3.2.1 Historische ontwikkelingen	3.2.1 De student kan belangrijke perioden en personen chronologisch ordenen en in de historische context plaatsen.	Siehe auch <i>Toetsgids und Handreiking</i> (inkl. begrippenlijst) auf www.10voordeleraar.nl
	3.2.1.2 De student kan belangrijke politieke en sociaal-economische ontwikkelingen beschrijven.	
3.2.2 Geografie en topografie	3.2.2.1 De student kan de deelstaten en belangrijke regio's, landschappen, steden en wateren benoemen en lokaliseren.	
	3.2.2.2 De student herkent belangrijke bezienswaardigheden en kan er voorbeelden van geven.	
Subdomein 3.3: Jeugdliteratuur en -cultuur		
3.3.1 Teksten en auteurs	3.3.1.1 De student kent een aantal auteurs en teksten.	Texte über Jugendliche, z.B. Herrndorf, <i>Tschick</i> , oder über für Jugendliche relevante Themen, z.B. Mobbing oder Verliebtheit
	3.3.1.2 De student kan verschillende soorten teksten analyseren en interpreteren.	
3.3.2 Films	3.3.2.1 De student kan een aantal belangrijke voor de doelgroep relevante films noemen en beschrijven.	Siehe auch <i>Toetsgids und Handreiking</i> (inkl. begrippenlijst) auf www.10voordeleraar.nl
3.3.3 Muziek	3.3.3.1 De student kan voorbeelden noemen van voor de doelgroep interessante muziek en musici.	
Subdomein 3.4: Literatuur en cultuur		
3.4.1 Stromingen, teksten en auteurs	3.4.1.1 De student kan de literaire genres Epik, Dramatik, Lyrik onderscheiden.	Merkmale der Gattungen
	3.4.1.2 De student kent een aantal belangrijke auteurs en teksten.	Goethe, <i>Die Leiden des jungen Werthers</i> ; Brecht, <i>Mutter Courage und ihre Kinder</i> ; Dürrenmatt, <i>Der Besuch der alten Dame</i> ; Franck, <i>Die Mittagsfrau</i>
	3.4.1.3 De student kan verschillende soorten teksten analyseren en interpreteren.	Erzählzeit - erzählte Zeit; Erzählperspektive
	3.4.1.4 De student kan belangrijke teksten en auteurs chronologisch ordenen en in een literaire context plaatsen.	Borchert, <i>Draußen vor der Tür</i> - Stunde Null, Trümmerliteratur
	3.4.1.5 De student kan relaties leggen tussen belangrijke teksten en auteurs en met cultuuruitingen uit andere disciplines: beeldende kunst en bouwkunst, film en muziek.	Brecht, <i>Dreigroschenoper</i> - Musik Kurt Weill; Döblin, <i>Berlin Alexanderplatz</i> - Maler George Grosz Siehe auch <i>Toetsgids und Handreiking</i> (inkl. begrippenlijst) auf www.10voordeleraar.nl
Subdomein 3.5: Interculturaliteit		
3.5.1 Sensibilisering, kennis, vaardigheden, attitude	3.5.1.1 De student is zich bewust van implicaties en complicaties in interculturele communicatie en kan ernaar handelen.	Nicht nur dem Geburtstagskind, sondern auch dessen Verwandten gratulieren
	3.5.1.2 De student kan de beeldvorming over de doeltaallanden en hun cultuur weergeven.	Stereotype beschreiben und erklären
	3.5.1.3 De student kent uit eigen ervaring verschillen tussen de eigen cultuur en de cultuur van de doeltaallanden.	Erfahrungen während eines Auslandsaufenthaltes oder einer Exkursion

Domein 4: Vakdidactiek		
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 4.1: Visie op taalleren, eindtermen en doorlopende leerlijnen algemeen vormend onderwijs (avo) en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve)		
4.1 Theorieën en concepten	4.1.1 De student kan belangrijke concepten met betrekking tot didactiek van (deel) taalvaardigheden herkennen en beschrijven.	Fertigkeiten: <i>Schiff van vijf</i> ; Teilfertigkeiten: Grammatik induktiv/ deduktiv
	4.1.2 De student kan een voorbeeld geven van inhoudsgerichte didactiek van de vaktaal.	Jargon in Berufssituationen
	4.1.3 De student kan de betekenis van Landeskunde en jeugdliteratuur en -film voor het mvt-onderwijs beschrijven.	Inhaltsorientiertes Sprachenlernen; Orientierung am Lernenden
	4.1.4 De student kan de meerwaarde van ict voor het mvt-onderwijs beschrijven.	Direktes Feedback; authentischer Sprachgebrauch
	4.1.5 De student kan concepten met betrekking tot vakdidactiek relateren aan taalverwervingstheorieën.	Kommunikative Didaktik - Inputhypothese
	4.1.6 De student kan zijn visie op taalleren in het mvt-onderwijs vanuit de vakliteratuur onderbouwen.	Wortschatz im Kontext lernen - lernpsychologische Einsichten
4.1.2 Doorlopende leerlijnen tussen onderwijstypes po, vo en mbo	4.1.2.1 De student kan de positie en inhoud van het vak in de curricula van het vo en mbo globaal beschrijven.	Zweite Fremdsprache im Curriculum? GER- Niveaus im mbo
	4.1.2.2 De student kan voorbeelden geven van mogelijkheden voor afstemming tussen vo en mbo.	Berufsbezogener DAF-Unterricht im <i>vmbo</i>
	4.1.2.3 De student is op de hoogte van de positie van het vak in het po.	Gesetzliche Möglichkeiten für frühes Deutschlernen
4.1.3 ERK, kerndoelen, exameneisen, mvt in beroepskwalificaties	4.1.3.1 De student kan de niveaus van het ERK omschrijven en herkennen.	Sprachäußerungen dem A1- oder A2-Niveau zuordnen
	4.1.3.2 De student kan leerdoelen, eindtermen en exameneisen in het vo weergeven.	<i>Kerndoelen</i> beschreiben
	4.1.3.3 De student kan de kwalificatiestructuur en de niveau-eisen voor Duits in het mbo globaal weergeven.	Beispiele von <i>kwalificatiedossiers/</i> <i>keuzedelen</i>
4.1.4 Kennisbronnen en leergangen	4.1.4.1 De student kan voorbeelden geven van verschillende recente leergangen voor het vo en mbo.	<i>Vo: Trabtour, mbo: Taalblokken, Planet</i>
	4.1.4.2 De student kan relevante informatie- en kennisbronnen voor vakdidactische ondersteuning noemen en gebruiken.	Duits.de (<i>Vaklokaal Duits</i>), <i>Arbeitsgruppe Deutsch macht Spaß</i>
	4.1.4.3 De student kent de principes van leerstofselectie en leerstofordening en kan deze toepassen.	<i>Leerlijn für den Grammatikunterricht</i>
	4.1.4.4 De student kan leergangen doelgroepgericht analyseren aan de hand van criteria uit de vakliteratuur.	Kriterien wie Vielfalt an Übungsformen, Orientierung am Lernenden anwenden
	4.1.4.5 De student kan keuzes ten aanzien van (de selectie van) leerstof en leermaterialen vanuit de vakliteratuur onderbouwen.	Übungen zur Vorentlastung beim Leseverstehen ergänzen (Phasenmodell rezeptive Fertigkeiten)

Domein 4: Vakdidactiek		vervolg
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 4.2: Ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van (eigen) onderwijs		
4.21 Methodes/methodieken	4.2.1 De student kan gebruik maken van relevante oefentypologieën en oefen- en werkvormen voor de (deel)vaardigheden.	Übungstypologie Neuners, Aussprache: zuerst hören, dann nachsprechen, 'induktiv/ deduktiv'
	4.2.1.2 De student kan leerlingen begeleiden bij het gebruik van taalverwervings- en taalgebruiksstrategieën.	Kompensationsstrategien einüben
	4.2.1.3 De student kan leerlingen begeleiden bij het ontwikkelen van de interculturele communicatieve competentie.	Vorurteile besprechen
	4.2.1.4 De student kan fictie in het onderwijs inzetten als middel ter vergroting van de taalvaardigheid en culturele competentie.	Literarische Texte zur Erweiterung der Lesefertigkeit verwenden; sich in die Hauptperson einer Geschichte hineinversetzen
	4.2.1.5 De student kan de grammaticaregels op leerlingniveau uitleggen en vragen over morfologie en syntaxis ad hoc adequaat beantwoorden.	Lernhilfen zum e/i-Wechsel; Hauptregeln für die Pluralbildung erklären
	4.2.1.6 De student kan leerlingen begeleiden bij het gebruiken van strategieën voor het verwerven van woorden en structuren, onder meer met betrekking tot vaktaal in het mbo.	Wörter/Strukturen wie <i>Das Zimmer geht auf den Hof</i> visualisieren
	4.2.1.7 De student kan adequaat reageren op taalfouten, onder andere voortkomend uit interferentie.	Fehleranalyse und Erklärung und Übungsformen zu <i>ich frage dir, wir haben gelachen</i>
	4.2.1.8 De student kan instructie en werkvormen differentiëren en afstemmen op relevante kenmerken en behoeftes van leerlingen.	Niveaudifferenzierung; mehrkanaliges Lernen
4.2.2 Plannen en ontwerpen van onderwijs	4.2.2.1 De student kan leerbehoeftes analyseren in relatie tot eindtermen en kwalificatie-eisen.	Stärken und Schwächen von SchülerInnen inventarisieren
	4.2.2.2 De student kan (les)materiaal analyseren, evalueren en aanpassen.	HV-Übungsmaterialien für SchülerInnen, die im Hörverstehen schwach sind, vereinfachen
	4.2.2.3 De student kan leergangonafhankelijk materiaal, waaronder lessenseries en projecten, afgestemd op leerdoelen en doelgroep ontwerpen.	Unterrichtsreihe zur Vorbereitung einer Tagesexkursion nach Kleve/nach dem Konzept des 'Tasked-Based Learning'
	4.2.2.4 De student kan binnen een les differentiëren naar inhoud en werkvormen.	Den SchülerInnen die Möglichkeit bieten, aus zwei Themen und Sozialformen zu wählen
	4.2.2.5 De student kan keuzes voor de inrichting van het eigen onderwijs verantwoorden.	Begründung der Entscheidungen bezüglich des Einsatzes von IT-Medien
	4.2.2.6 De student kan gegeven onderwijs evalueren en aanpassen.	Tops und Tipps der Unterrichtsstunde besprechen; Feedback verarbeiten
Subdomein 4.3: Didactiek van doeltaalgebruik		
4.31 Begrippen, theorieën, concepten	4.3.1 De student kan keuzes ten aanzien van doeltaal-voertaalgebruik vanuit de vakliteratuur (taalverwervingstheorieën) onderbouwen en daarnaar handelen	Begrüßung, <i>small talk</i> auf Deutsch
4.3.2 Strategieën	4.3.2.1 De student kan strategieën toepassen om leerlingen te helpen bij het begrijpen van doeltaalgebruik in de klas.	MitschülerIn übersetzen lassen; visualisieren
	4.3.2.2 De student kan strategieën toepassen om leerlingen te stimuleren tot het spreken van de doeltaal in de klas.	Das Umschreiben von Begriffen üben; betonen, dass Sprachenlernen mit Fehlern verbunden ist

Domein 4: Vakdidactiek		vervolg
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 4.4: Toetsing en beoordeling		
4.41 Theorieën en concepten met betrekking tot toetsing in het mvt	4.4.1 De student kan mogelijkheden beschrijven voor de toetsing van taalvaardigheden en deeltaalvaardigheden rekening houdend met ERK, eindtermen en kwalificatie-eisen.	Gesprächsfertigkeit in einer Sprachstadt prüfen
	4.4.2 De student kan zijn opvattingen ten aanzien van toetsing en beoordeling vanuit het vak onderbouwen.	Die Kriterien in einem Beurteilungsprotokoll begründen
4.4.2 Toetsprogramma en toetsvormen	4.4.2.1 De student kan een toetsprogramma kritisch beschouwen en relateren aan leerdoelen.	Untersuchen, ob das Prüfungsprogramm Fertigkeitstests- oder nur Teilfertigkeitstests enthält
	4.4.2.2 De student kan vormen van formatief evalueren toepassen.	Eine Lernfortschrittprüfung abnehmen und analysieren
	4.4.2.3 De student kan verschillende vormen van feedback als middel gebruiken in het taalleerproces.	Peer-Feedback einsetzen
	4.4.2.4 De student kan voor de doelgroep passende remediërende activiteiten ontwerpen.	Übungen auf der Grundlage der Testergebnisse erstellen
	4.4.2.5 De student kan summatieve toetsen ontwerpen.	Zu einer Unterrichtsreihe einen Test, in dem Fertigkeiten integriert werden, erstellen
4.4.3 Beoordelingscriteria	4.4.3.1 De student kan de progressie van leerlingen met gebruik van <i>ERK-Kannbeschreibungen</i> meten, analyseren en beoordelen.	GER-Niveaus bestimmen
	4.4.3.2 De student kan vanuit de vakliteratuur onderbouwde criteria voor het beoordelen van taalvaardigheid ontwerpen.	Rubrics für selbst entworfene Aufgaben entwickeln
Subdomein 4.5: Meertaligheid en internationalisering		
4.5.1 Meertaligheid	4.5.1.1 De student kan de didactische principes van tweetalig onderwijs beschrijven.	Immersion, CLIL (iG)
	4.5.1.2 De student kan taalcompetenties van leerlingen, waaronder die met betrekking tot de moedertaal en het Engels, effectief gebruiken in het taalleerproces.	Auf Internationalismen hinweisen; Vergleich Deutsch mit dem eigenen Dialekt (du - im Groninger Dialekt <i>doe</i>)
4.5.2 Internationalisering	4.5.2.1 De student kan vanuit eigen ervaring, ervaring in de doeltaallanden en vanuit de vakliteratuur het belang van interculturaliteit en internationalisering beargumenteren.	Erfahrungen während des Auslandsaufenthalts (Praktikum, Studium)
	4.5.2.2 De student kan het belang van Duits voor opleiding, beroep en maatschappij beargumenteren en uitdragen.	Quellen bzgl. der Bedeutung des Deutschen (Gl, <i>Deutsch macht Spaß, Ler(n)ende Euregio</i>) kennen und entsprechende Stellungnahme begründen
	4.5.2.3 De student kan internationaliseringsactiviteiten in het taalleerproces gebruiken.	E-Mail-Kontakte mit deutschen SchülerInnen zur Vorbereitung eines Austausches
	4.5.2.4 De student kan een bijdrage leveren aan de organisatie en begeleiding van (vakoverstijgende) internationaliseringsactiviteiten gericht op het Duitse taalgebied.	Ein Exkursionsprogramm mit KollegInnen für Geschichte oder Kunst entwickeln; (virtuelle) Projekte durchführen
	4.5.2.5 De student kan instellingen en faciliteiten ter bevordering van internationalisering in het mvt-onderwijs noemen.	DIA, Nuffic

Domein 5: (Praktijk)onderzoek en ontwikkelingen in het vakgebied		
Omschrijving en/of toelichting	Indicatoren bachelorniveau	Kenmerkende voorbeelden
Subdomein 5.1: Ontwikkelingen in de didactiek moderne vreemde talen		
5.1 Kennisbronnen	5.1.1 De student kan voorbeelden geven van belangrijke informatiebronnen, media, evenementen en organisaties voor het mvt-onderwijs en in het bijzonder voor het Duits als vreemde taal.	<i>Levende Talen, Dag van de Duitse taal</i> , Websites: SLO, GI
5.1.2 Bijhouden van ontwikkelingen	5.1.2.1 De student kan ontwikkelingen in het vakgebied bijhouden, onder andere door het lezen van (internationale) vakliteratuur en deelname aan (internationale) scholingsactiviteiten.	Lesen von Fachzeitschriften wie <i>LTM, Fremdsprache Deutsch</i> ; Teilnahme am NCD, an GI- Workshops
Subdomein 5.2: Vakdidactisch onderzoek		
5.2.1 Onderzoek in de doeltaal	5.2.1.1 De student kan informatie uit (digitale) naslagwerken gebruiken.	Ein Synonymwörterbuch verwenden
	5.2.1.2 De student kan in het Duits gestelde vakliteratuur over onderzoek op het vakgebied begrijpen.	Artikel aus der Zeitschrift <i>Fremdsprache Deutsch</i> lesen
	5.2.1.3 De student kan in het Duits mondeling en schriftelijk verslag doen van gelezen vakliteratuur.	Schreiben einer Abschlussarbeit; kleinere Projekte, Aufgaben zu Kursen

5 Redactie en validering

5.1 Redactieteam

Naam	Hogeschool
<i>Schrijfgroep</i>	
De heer drs. T. (Theo) Bijkerk	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Mevrouw drs. C.E.W. (Esther) Geerse	Windesheim
<i>Feedbackgroep</i>	
De heer J. (Johannes) Monheim MEd	Fontys in Tilburg
Mevrouw drs. S. (Susanne) Raven	Hogeschool Rotterdam
Mevrouw L. (Laura) Theunissen MA	Fontys in Sittard
De heer drs. D. (Dirk) Roeland	NHL Hogeschool

5.2 Valideringsgroep

Naam	Functie en organisatie
De heer dr. M. (Maurice) Vliegen	Universitair docent taalkunde, Vrije universiteit Amsterdam
Mevrouw D. (Doris) Abitzsch MA	Universitair docent Duitse taal en cultuur en vakdidactica Duits, Universiteit Utrecht
Mevrouw drs. G. (Gerda) Bosveld	Docent voortgezet onderwijs, Van der Capellenscholengemeenschap in Zwolle
Mevrouw drs. J. (Jolanda) Schwarze	Docent voortgezet onderwijs, Coenecoop College in Waddinxveen

Bijlage

Uitgangspunten kennisbases

Er zijn tussen de instellingen afspraken gemaakt over de vormgeving van de kennisbases. Alle kennisbases zijn opgezet volgens een vaste grondindeling waardoor ze onderling redelijk goed vergelijkbaar zijn. Hieronder is een aantal van deze uitgangspunten te lezen.

Minimale kennis

De kennisbases beschrijven voor alle opleidingen c.q. vakgebieden de minimaal noodzakelijke kennis die de student aan het einde van zijn opleiding moet hebben. Naar analogie van de termen zoals het SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) gebruikt, is een kennisbasis een 'richtinggevend inhoudelijk kader voor wat studenten minimaal moeten kennen aan vakinhouden en moeten beheersen aan (vak)specifieke vaardigheden'.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen kennis van het 'schoolvak' en kennis van de 'vakdiscipline en de daarbij behorende specifieke vaardigheden'. Kennis moet daarbij worden opgevat als 'het geheel van beheersingsniveaus dat van een startbekwame leraar mag worden verwacht' en dus niet alleen feiten-reproductie (taxonomie van Bloom) of feitelijke kennis (taxonomie van Romiszowski). Kennis omvat daarom ook de vakspecifieke vaardigheden van de startbekwame leraar.

Vakkennis, vakdidactiek en pedagogisch-didactische bekwaamheden

De beroepskennis van leraren heeft wortels in twee wetenschappelijke domeinen. In de eerste plaats in het domein van het vak (vakkennisbasis), en in de tweede plaats in de kennis over leren en onderwijzen in het algemeen (de generieke kennisbasis) en het desbetreffende vak in het bijzonder (vakdidactiek). De kennisbasis omvat de beschrijving van de vakinhoudelijke, (vak)didactische en pedagogische kennis en (vakspecifieke) vaardigheden die een student moet hebben. Het geheel van vakkennisbasis en generieke kennisbasis vormt de integrale 'body of knowledge and skills' die van een startbekwame leraar minimaal mag worden verwacht. Deze vormt tevens de basis van de bekwaamheidseisen zoals vastgelegd in het beroepsregister leraar. Binnen de profileringsruimte van elke instelling kan daarnaast nog verdere (inhoudelijke) verdieping en/of verbreding worden aangebracht.

Samenhangende en doorgaande leerlijnen

Het Nederlandse onderwijsbestel kent een structuur van naast elkaar opererende en elkaar opvolgende (doorgaande) leerlijnen. Per onderwijssoort (of soorten) wordt van een leraar een bepaalde wettelijke bevoegdheid/benoembaarheid verlangd. Door de overgangen in het onderwijs krijgt de lerende vaak te maken met andere onderwijsvormen en met leraren die anders zijn opgeleid. Om in elk geval de onderwijsinhoud tussen deze onderwijssoorten op elkaar af te stemmen en op elkaar aan te laten sluiten wordt ervoor gezorgd dat parallelle en doorgaande leerlijnen in de kennisbases, daar waar dat van toepassing is, herkenbaar zijn.

De leerlijn van 4 tot 18 jaar werkt de doelstellingen van het onderwijs uit in concepten¹ voor de hele leerlijn: vanaf basisonderwijs naar onderbouw vmbo en havo/vwo, bovenbouw vmbo (uitgewerkt naar leerwegen en sectoren), bovenbouw havo en bovenbouw vwo.

Deze concepten zijn evenzeer van belang voor studenten in het hbo die zich voorbereiden op het geven van onderwijs aan deze leerlingen (studenten). Door vanuit die gedachte de leerlijn 4-18 jaar uit te bouwen tot 22 jaar zouden de aankomende leraren goed op hun toekomstige beroep voorbereid moeten zijn. De leraar in de onderbouw moet daarbij, voortbouwend op wat in het basis-onderwijs is aangeboden, zijn leerlingen verder opleiden en voorbereiden op zijn profiel- en vakkenkeuze in de bovenbouw. En hij moet samen met de collega's die in de bovenbouw lesgeven, het onderwijsprogramma van zijn instelling ontwerpen en (gedeeltelijk) uitvoeren. De docent (vakmaster) in de bovenbouw moet zijn leerlingen goed voorbereiden op het vervolgonderwijs bij andere hbo- en universitaire opleidingen. De uitbreiding van de leerlijn tot 22 jaar is dus vanuit zowel bovenstaand standpunt als vanuit het standpunt van Dublin-descriptor 1 (de kennis moet die van het daaraan voorafgaande onderwijs overstijgen) noodzakelijk. De aankomende docent kan alleen dan vanuit een breder en dieper inzicht de vakinhoud vertalen naar goed onderwijs.

Niveau

NLQF, Dublin-descriptoren en de hbo-kwalificaties beschrijven het hbo-niveau (bachelor, master) op algemeen niveau; de bekwaamheidseisen van het lerarenregister beschrijven de specifieke beroepskennis van de leraar.

De lerarenopleidingen leveren startbekwame docenten af op hbo-bachelorniveau (NLQF-6) of hbo-masterniveau (NLQF-7 niveau). Dit betekent dat een startbekwame docent, conform de Dublin-descriptoren en de algemene hbo-kwalificaties die ook het noodzakelijke niveau beschrijven van de afgestudeerde hbo-er, een brede kennis moet hebben van in elk geval het vakgebied waarin hij les gaat geven. Ook moet hij boven de stof van dat vakgebied staan. In de huidige inrichting van het onderwijs betekent dit dat ook aandacht moet worden besteed aan de verwante of aanpalende vakken van het vakgebied waarin later wordt lesgegeven. Voor de leraar in het (v)mbo betekent het dat hij de beroepsgerichte toepassingen (en de ontwikkelingen) van het vak, de beroepstaal en de beroepsgroep 'kent'.

NB *Tijdens zijn loopbaan moet de leraar zijn kennis en vaardigheden, zowel op het gebied van zijn vak als van het ambt van leraar, via bij- en nascholing op peil houden. Datgene wat daarvoor nodig is wordt door de afgestudeerde, samen met zijn werkgever en in voorkomende gevallen met de lerarenopleiding, bepaald en vormgegeven.*

¹ De leerlijn 4-18 spitst zich toe op een beperkt aantal concepten die voldoen aan de volgende vier criteria:

1. De concepten representeren gezamenlijk de breedte van de opleiding.
2. De concepten kunnen verbonden worden met recente ontwikkelingen in het vak, didactiek of pedagogiek.
3. De concepten maken het mogelijk deze kennis voor leerlingen en studenten te structureren.
4. De concepten zijn leerbaar voor de desbetreffende groepen leerlingen en studenten.

Profileringsruimte

Het kader van de kennisbasis legt een brede en gemeenschappelijke basis vast, maar biedt ook de individuele instelling voldoende ruimte voor een eigen profilering. Een kennisbasis is niet gekoppeld aan een didactisch concept en legt voor de individuele instelling of opleidingsroute wat betreft de programma-opbouw en studielast van de afzonderlijke onderdelen niets vast. De instelling is zelf verantwoordelijk voor de implementatie van de kennisbasis. Zij stelt een onderwijs- en toetsprogramma vast dat volledig recht doet aan de kennisbasis én in overeenstemming is met het eigen didactisch concept en profilering van de instelling.

Colofon

Den Haag, september 2017

Uitgave

1Ovoordeleraar, Vereniging Hogescholen

Eindredactie en vormgeving

Elan, Rijswijk

www.1Ovoordeleraar.nl

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt, zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgever. Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteurs, redactie en uitgever geen aansprakelijkheid voor de gevolgen daarvan.